

A magyar nemzet tetszetősen csillogó nemzetközi pacifista ideológiáért nemzeti állományából egy jottányit fel nem áldozhat, amikor a világ rendezői éppen ezeknek jegyében marcangolták szét testét oly csúfosan. Mi is hirdetjük a nemzetközi jogrend szükségességét, de e jogrend előfeltételeinek megteremtésével, az állam és államközi jogrend dualizmusának tudományos alapján, a magyar államot ért jogtalanságok teljes kiküszöbölésével. Mert meddő marad mindaddig minden vállalkozás, mely a nemzetközi jogrend formai kiépítésére törekszik, míg az államok közti válság okait meg nem szünteti.

Így kapcsolódik egybe a magyar állam reintegrálódásának nemzeti létkérdése az államközi jogrend kialakulásának egyetemlegesen nagy problémájával. S így helyezkedik éles ellentétbe az önző hatalmi célt szolgáló internacionalizmussal a nemzet életösztönéből fakadó nacionalizmus.

(1929-30 körül, korábban még nem publikált kézirat)

A magyar háborús bűnösség kérdése

Minden háború nyomán megjelenik a kérdés: ki a felelős a végiggázoló vihar felidézéséért? Kiket ültessen a történelem ítélőszéke a vádlottak padjára: népeket vagy egyeseket?

A kérdés tehát nem új, de az ez iránt érdeklődő kérdőjel különösen élesen rajzolódik fel a nemzetközi élet égboltján a most egymást követő két világháború nyomán.

Minthogy ma minél többen, de minél kevesebb hozzáértéssel szólnak hozzá nálunk is e fontos kérdéshez, nem lesz talán felesleges azt néhány sorban tárgyilagosan megvilágítani.

A háborús felelősség problémájának a megvitatása különösen az első világháború kapcsán jelentkezik elvi éllel.

Bellot angol professzor pendíti meg az eszmét a háború közepén, hogy megfelelő nemzetközi bíróságot kellene szervezni a háborús bűnösök megbüntetésére. Kezdet elején azonban a felfogások és az ezeket visszatükrözőtető javaslatok inkább csak a nemzetközi jog szabályainak háborúban történt megsértéséért kívánják a büntetőjogi megtorlást. Ennek hatása azután látható formát is öltött, amikor a páriskörnyéki békeparancsok kötelezően előírják a háború törvényével és szokásaival ellenkező cselekmények elkövetésével vádolt személyeknek kiadását a szövetséges és társult hatalmak számára. Később már az egyes javaslatok mindinkább minden, a nemzetközi békét fenyegető egyéni és kollektív magatartásnak nemzetközi büntetőbíróság elé utalását követelik.

A kérdés-komplexumnak ilyen felvetése azonban inkább a háborús mentalitás folytán ötletszerű volt, mintsem jól átgondolt. Amint más helyen bővebben kifejtettük (A nemzetközi bűncselekmény és a nemzetközi büntetőbíróság eszméje. Budapest, 1934.), a logikusan egymásba kapcsolódó kérdésekből kellett volna kiindulni. A logikus sorrend be nem tartása, s főleg a háborús meghasonlott népek politikai gyűlölködő légköre a nagyhorderejű kérdést zátonyra juttatta. Így tört ki a második világháború.

A háborús felelősség szabályozandó kérdései a következők lettek volna:

1. A nemzetközi deliktum megállapítása. E téren a felfogások igen eltérők. Míg egyesek annak a körét, hogy mi tekintessék nemzetközi bűncselekménynek, egészen szűkre szabnák, így elsősorban is a már fennálló vagy ezután létesítendő

hadviselési szabályok megsértésére korlátoznák, addig mások sokkal tágabban határozva meg, minden a nemzetközi morál és szerződések tekintélye elleni magatartást nemzetközi deliktumnak kívánnak minősíteni. A nagytekintélyű Association int. de droit pénal egyik kongresszusa határozatában, a felfogások ellentétét kiegyenlítően, azt a felfogást juttatta érvényre, hogy nemzetközi deliktum volna az igazságtalan háború megindítása és a nemzetközi törvények megsértése, de egyben mindazok a bűncselekmények is, melyek akár a tettes, akár a sértett külföldi honossága következtében nemzetközi jellegűnek mutatkoznak, mert a világ békéjét veszélyeztetik. Ebből is látható, hogy a nemzetközi bűncselekmények tényálladékaiknak a meghatározására irányuló törekvések igen ellentétes keretek között mozogtak. Nem tévedünk, ha azt hisszük, hogy ma is.

2. De éppannyira megoszoltak a vélemények a büntetőjogalanyiség kérdésében is. Tudvalevő, hogy a Nemzetek Szövetségének az alkotmánya nem tartalmazott semmi olyan rendelkezést, mely a vállalt kötelezettségek megsértőivel szemben nemzetközi büntetőjogi megtorlást állapított volna meg. Csak utóbb a Nemzetek Szövetségének Tanácsa által kiküldött jogászbizottság foglalkozott ezzel a kérdéssel. A vélemények azonban már ott nagyon megoszlottak abban a vonatkozásban: vajon csupán fizikai személyek vagy maguk az államok is, mint jogi személyek, legyenek-e nemzetközi büntetőjogi felelősségre vonandók? A kérdés egyébként úgy elméleti nemzetközi jogtani, mint gyakorlati, nemzetközi politikai vonatkozásában igen vitatott. Nem mehetünk bele e helyen a büntetőjogalanyiség problémája bővebb érintésébe. Legfeljebb csak jelezhetjük, hogy a most lezajlott háborút megelőzően az államok büntetőjogi felelősségének elismertetésével szemben komoly ellenzéki tábor sorakozott fel, és pedig mindkét oldalról. (A volt entente és központi hatalmak jogtudósai és államférfiai részéről.) A felfogások keresztüztüében ott állott a minden oldalról nagytekintélynek örvendő görög jogtudós, Politisnek a véleménye, aki nem mulasztotta el kihangsúlyozni jól megalapozott elméleti felfogását. Ennek lényege pedig az, hogy minden állami elhatározás csakis az azt alkotó fizikai személyek elhatározásának az eredője. Éppen ezért az államok vétkes magatartásáért csak az azokat megvalósító fizikai személyek felelősek. Így a háborúért is azok a kormányok felelősek, melyek azt kiprovokálták, vagy türték annak a kitérését. Ha tehát az államokat vonnák felelősségre, a bűnös kormányok mentesülnének. A nemzetközi deliktum elkövetéséért ezért a vétkes fizikai személyek bűnhődjenek. Ez felel meg a büntetőjog azon alapelvének is, hogy a büntetés személyes legyen. Az államok ellen foganatosított represszáliák az összes állampol-

gárokat sújtják, tehát azokat is, akiknek nagyobbik része ártatlan. De ez felel meg a nemzetközi jog demokratizálásának is, mely éppen arra irányul, hogy a jövőre a nemzetközi jog alanyaiként maguk az egyes fizikai személyek ismertessenek el.

3. A háborús bűnösség előbb érintett pontjai amennyire vitatottak, annyira tisztázottaknak mondható a harmadik kérdés, vagyis a nemzetközi bíróság megszervezése. Vagyis közmeggyőződésé vált a súlyos nemzetközi megpróbáltatások alatt, hogy nem létesülhet tartós nemzetközi rend a nemzetközi kötelezettségek kötelező erejének intézményes biztosítása, a nemzetközi jog szabályainak kényszererővel való felruházása, s a kikényszerítésnek perrendszerű biztosítása nélkül. Így nyomult előtérbe az erős nemzetközi törekvés a nemzetközi jognak bírói oltalomban való részésítése iránt. Mindkét világháború alatt pedig szomorúan bebizonyosodott, hogy hiábavaló a hadviselés jogának még oly részletekbe menő kodifikációja, ha a vonatkozó szabályok sérelmei megtorlatlanul maradnak, amiként állandóan fenyegeti a nemzetközi békét, ha a békerontók a nemzetközileg megszervezett bíróság által felelősségre nem vonhatnak. A nemzetközi büntetőbíróság megszervezése iránti törekvések ezért élénk visszhangra találtak. Mindenesetre okulva a múlt hibáin és mulasztásain az akként volna megszervezendő, hogy abban a legkisebb állam is képviselőt kapjon, hogy abban valóban az egész világnak a szelleme kifejezést találjon.

Hogyan áll tehát jelenleg a nemzetközi felelősségrevonás kérdése? Fejtegetéseinkből látható, hogy e fontos kérdés még ma is rendezetlen. Vagyis ma még nincsenek kodifikálva sem a nemzetközi deliktum tényálladéka, nem nyert szabályozást a nemzetközi jogalanyiség kérdése, de hiányzik a megszervezett nemzetközi büntetőbíróság is. De igen is kiörlődtek bizonyos elvek és tisztázódtak egyes felfogások. Ezeknek hatása alatt azért ideiglenes szabályozást adtak az Egyesült Nemzetek a majdan nemzetközi rendezés alá kerülő egész nagy kérdéskomplexumnak. Az ún. csatlósállamok büntetőjoghatóságába utalták az e célra felállítandó bíróságaik útján a háborús bűncselekmények megtorlását. Magáévá tette ezzel egyben azt a felfogást, hogy azokért az egyes bűnös fizikai személyek és nem az államok, mint kollektív személyek viselik a felelősséget.

Nagy hibát követnek el azért azok, akik minduntalan a nemzet egyetemét kívánják a vádlottak padjára ültetni. A jog szférájából a politikus területére sikklik át az az ellenséges indulatú felfogás, mely a magyar nép háborús bűnösségét emlegeti. A béketárgyalások során ez a vád bizonyára el fog hangzani felettünk. S ott majd a nemzet igazát és érdekét védelmező illetékes tényezőknek lesz módjuk

e vád tarthatatlanságát kimutatni, amikor a nemzetünk sorsa felett ítélkező bírák előtt tárgyilagosan fogják megvilágítani a világtörténelemből jól ismert és a világ acoropágja által immár többé-kevésbé elismert geopolitikai determináltságunkat, s ennek történelmünk során nem egyszer bekövetkezett szomorúan véstes következményét. És a legközelebbi múlt tragikus eseményeinek hűséges előadásával lesz mód bebizonyítani, hogy a fegyveres megszállás, kényszer és fenyegetés pokoli erői megfosztották a nemzetet akaratától, nem lehetett ura cselekedeteinek és elhatározásainak. Mert a népek életében is mentesítő körülmény a beszámítás alól az ellenállhatatlan erő és a fenyegetés.

Bűnhődjön a leg súlyosabb megtorló büntetéssel mindenki, aki a nemzet katasztrófájának felidézöje, a háborús bűnök elkövetöje volt. Ez a nemzet belső megtisztulásának és külső megbecsülése visszazszerzésének elengedhetetlen útja. De hallgasson el immár a szinte pervers masochista önmarcangolást diktáló javaslatok szava. Amint nincs ember, aki életében ne tévedett volna, úgy nincs nemzet sem, amely makulátlan lenne. Ellenségeink számára ne szállítsuk magunk a vád anyagát! Jól jegyezzük meg, hogy öntudat, önértzet, önmegbecsülés olyan éltető elemei a nemzeti közösségnek, mint akár az egyesnek. Egy lelkében örökös bűntudatba, szellemi és erkölcsi csökkentértékűségbe ringatott nemzet a népek nagy családjában csak mint helota foglalhat helyet, de önálló építő, alkotó munkára képtelen.

Ha a történelem folyamán tévedtünk, beismerjük tévedésünket azzal, hogy nincs nemzet, amely ne tévedett volna, amint alig van nép, amelyiket nehezebb feladatok elé állítottak volna az ellentétes történelmi erők, mint a magyar népet. Ezért hisszük és tudjuk, Zrinyivel: "Egy nemzetnél sem vagyunk alábbvalók". — Ezért merünk nyílt tekintettel megjelenni a világ ítélőszéke előtt, és ezért bízunk a világot rendező hatalmak igazságszolgáltatásában.

(1945-46 körül, korábban még nem publikált kézirat)

És most merre: nemzetközi organizáció vagy anarchia felé?

A világtörténelem ismét gazdagabb lett egy harmincéves háborúval. Mert ma már tisztán látható, hogy az 1918. évi béke csak fegyverszünetet jelentett, amikor a meg nem békélt felek egy öldöklő gazdasági harc után ismét fegyvert ragadva, robbantották ki azt a szörnyű második pusztító katasztrófát, melynek nyomán romokban hevert a világ egyik tekintélyes civilizált része.

És mint olyankor immáron szokásos, amikor a végzet az emberiségre rászakad, ismét az emberi nem elé görbül a nagy kérdőjel: meddig tart még az ember pusztító végzete, van-e immár egyszer szabadulás a háborúk poklából?

A megkínzott emberi lélek elénk meredő kérdésére már itt, fejtegetéseink legelején egyirányban megcáfolhatatlan biztos feleletet adhatunk. Ha az államokba tömörülő és nemzetközösségben élő emberek ezen az úton haladnak továbbra is, amelyen eddig botorkáltak, úgy hiú ábránd, hogy háborús végzetüket legyőzhetik.

Az utolsó harminc év alatt a civilizált világot ért tragédia azonban szellemi és anyagi értékpusztításában olyan minden előzőket felülmúló, hogy ha az emberiség szándékosan nem akar végromlásába rohanni, radikálisan új utakra kell térnie, felégetve maga mögött mindazt a múltban gyökeredzöt, ami visszahúzza, s egészen új utak keresésében megakadályozza. Mert, ha valamikor, úgy e harminc évben a lelkek forradalmasításának meg kellett történnie! - Ha még most sem, úgy megérdemli reá váró, kikerülhetetlen végzetét.

Merre vezethet a követendő új út?

A kérdésre tudományos tárgyilagossággal szeretnénk felelni, vagyis tanulmányunk végkövetkeztetését minden politikai ideológiától mentesen tárgyi bizonyítékokra alapítani.

Mik lehetnének mások e bizonyítékok, mint a világtörténelem tényei. Historia est magister vitae? - Valóban az volna, ha a történelmet ismernék.

De az ember annyira a jelenben él, hogy még saját életének a történetét sem ismeri. Mily könnyen és gyorsan ment feledésbe a ma élő idősebb generációk előtt is pl. az első világháború sok értékes szomorú emléke. Ma mit tud a távolabbi múlttról az, aki az iskola padjait elhagyja?!